

Vreemde eenden in de bijt, vreemde zangers in de boom

Veelvuldig wordt er met twee maten gemeten. Vogelgidsen en avifauna's zetten sommige soorten exoten tussen de gangbare, maar verstoppert andere in een aanhangsel. Ook vogelaars hebben soms hun eigen criteria en vinden sommige prachtige exoten het aankijken niet waard.

Carel de Vink

Een gewoon tochtje 'vogelen' levert me tegenwoordig al bijna standaard een handvol nieuwkomers op: Nijl- en Canadese gans, Mandarijneend, soms de Carolina Eend en als ik bof de Halsbandparkiet. Niet te missen de Turkse Tortel. Van de genoemde soorten is alleen de laatste op eigen wieken naar onze streken gekomen. Daarnaast kan ik misschien nog rekenen op een Raaf of Ooievaar. Soorten die dankzij menselijke steun weer algemeen aan het worden zijn, maar die zonder hulp mogelijk uit ons vogelbestand zouden zijn verdwenen. Dat laatste geldt voor wel meer soorten. Ik probeer door dit artikel een discussie te openen, die lijkt aan te sluiten bij wat er op het vlak van allochtonen in de politiek plaatsvindt: Hebben nieuwkomers bestaansrecht?

Menselijk ingrijpen in de natuur valt niet te vermijden. Vaak zonder directe opzet beïnvloedt onze aanwezigheid het leven rondom ons: planten, maar ook allerlei dieren zijn gedwongen zich aan te passen aan menselijke activiteit. Veel soorten hebben last van oprukkend steen en beton, asfalt en cultuurland. Maar sommige zijn daardoor in het voordeel. Zonder de bouw van huizen zouden soorten als Gier- en Huiszwaluw, Huis- en Ringmus en Zwarte Roodstaart een marginaal bestaan lijden in onze avifauna. Dakpannen, nissen, afdakjes en overkappingen helpen deze soorten aan een geschikte plaats om te nestelen. Onze afvalbergen en zwerfafval lokken ratten, muizen, kraaiachtigen en diverse soorten meeuwen. Vossen profiteren dubbel: ze snoepen mee van organisch afval en pakken hier en daar een muis of rat. Dat cultuurvolgers hun voordeel soms zien veranderen in nadeel, is bekend uit de verslagen over weidevogels en de acties om hun een nieuwe kans te bieden. Ook opzettelijk ingrijpen heeft zijn invloed. De Fazant is nauwelijks meer weg te denken uit ons land; geïntroduceerd uit verre streken ten behoeve van de jacht en jarenlang bijgevoerd en gefokt om uit te zetten. Een verhaal dat terugvoert naar de aanwezigheid van Romeinen in de Lage Landen. Dergelijke introducties kennen we ook van een aantal vissoorten. Verder hebben veel mensen er plezier in om de natuur een handje te helpen. Dat

varieert van het brood voeren aan de eendjes tot hele voederinstallaties in tuinen om de vogels de winter door te helpen. En van nestkastjes aan de fietsenstalling tot nesten voor Visarenden in hoogspanningsmasten. Activiteiten die erop gericht zijn om de natuur te helpen, maar die de beoogde levende wezens zelf de keus laat om er al dan niet gebruik van te maken.

De eerder genoemde Fazanten hadden geen inspraak. De Regenboogforel ook niet. Hoeveel anders ligt dat bij herintroducties? Korhoenders horen op de Hoge Veluwe, dus gaan we die uitzetten. Wat is Nederland zonder Ooievaar? Dus beginnen we (inmiddels met succes) fokprogramma's. En de Raaf kreeg ook een steuntje in de rug. Over het loslaten van Wolven en Lynxen wordt wel gefluisterd, maar over een herkansing voor Bever en Otter waren we het kennelijk sneller eens. Waarom worden er nog geen programma's geschreven voor het herinvoeren van de Griel als broedvogel? En de Grote Trap heeft ook ooit genesteld binnen onze landsgrenzen. Net als de Morinelplevier... Over deze vorm van menselijke bemoeienis speelt een nauwelijks serieuze discussie. Wat is wenselijk? Wat niet?

Maar goed, eigenlijk gaat dit artikel over de soorten die per ongeluk ons land bereikt hebben. Niet als dwaalgast, maar door menselijke slordigheid. Wasberen en nertsen, ontsnapt uit

fokprogramma's. Halsbandparkieten, weggevlogen uit volières. Siereenden en -ganzen uit waterwildcollecties. Glansspreeuwen en Amerikaanse lieveheersbeestjes die werden ingezet als gewasbeschermers in kassen. Roodwangschildpadjes en verwilderde huiskatten. Hoe kijken we daar nu tegenaan? Laat ik me beperken tot de vogels. In de literatuur merk ik twee tendensen: je beschouwt ze als onvermijdelijke aanwinst (zonder dit kwalitatief zo te bedoelen) of als ongewenste indringer (wel kwalificerend!) in de avifauna van Nederland. Exoten, die er zelf nooit voor kozen om hier een bestaan op te bouwen.

Horen die er nou bij of niet? De tellers zitten met hun lijstjes. Wat doe je met verwilderde postduiven die broeden in de wijk die je probeert te inventariseren? Avifauna's verzuchten dat niet iedereen broedende Lachduiven en Muskuseenden meldt. Of Brandganzen van al dan niet wilde oorsprong. Tel je Canadese, Indische en Nijlganzen mee bij een ganzentelling? Lastiger zijn Knobbelzwaan (hoe wild is hun herkomst?) en Casarca (soms komt er nog wel eens een klein aantal uit oostelijke streken hierheen, maar het merendeel lijkt af te stammen van siercollecties). En is de Fazant na tweeduizend jaar nog steeds geen Nederlandse vogel? We kunnen hem toch moeilijk een inburgeringscursus voorschrijven?

En hoe zit het met gedomesticeerde vormen van bijvoorbeeld de Grauwe Gans (je weet wel, die witte of gevlekte soepganzen, die overal opduiken) en Wilde eend (zelfde verhaal)? Is een vogel die in Nederland tot broeden komt (Pauw, Krielkip, Treurmaina), maar een erg kooivogelachtige indruk wekt, een nieuwe Nederlandse soort? Vindt erkenning misschien plaats als broeden algemeen geworden is, zoals bij de Halsbandparkiet? En als ze nou net over de grens broeden, zoals de Chileense en Kleine Flamingo? Of volop aanwezig zijn maar (nog) niet broeden?

Ik merk om mij heen dat er in dat opzicht veelvuldig met twee maten gemeten wordt. Vogelgidsen en avifauna's zetten sommige soorten exoten tussen de gangbare, maar verstoppert andere in een aanhangsel. Onder vogelaars is het al niet anders. De een constateert dat Nijlganzen erg nadrukkelijk, ja soms zelfs hinderlijk aanwezig kunnen zijn, maar niet meer weg te denken zijn uit ons vogelland. De ander weigert nog steeds een Fazant of Knobbelzwaan als Nederlandse soort te zien. Die on-logica zet zich ook verder voort. Een beginnende vogelaarster vertelt me dat ze tijdens een excursie een prachtige Heilige Ibis gezien heeft, maar nog steeds niet begrijpt waarom ze de raad kreeg die maar niet in het excursieverslag te vermelden. Tja, hoe leg je dat uit?

Ik eindig met twee (naar mijn idee grappige) voorbeelden:

Twee vogelaars speuren rond eind april naarstig boven het Gooise land naar mogelijke Zwarte Ooievaars op doortrek. Er passeren diverse witte. Prachtig zwevend en cirkelend, maar niet wat de mannen willen. Een van de twee verzucht: *“Wat een gedoe! En dan te bedenken dat de helft van al die beesten niet echt zijn, maar stammen uit een fokprogramma van een stel idioten”*. Dan komt een Raaf aanwijken, met prachtige, trage vleugelslagen en een diepe, resonerende roep. De telescopen worden in verrukking op de vogel gericht. En niemand moppert nog over herintroductie en menselijke inmenging.

Het tweede voorval speelt bij de Kleine Praambult. Ik tref er in februari een ontevreden kenner van deze plek met een prachtige telescoop. Duizenden Brandganzen en honderden Pijlstaarten grazen rond en in de plasjes. Dat is niets, hij komt voor het echte werk: de Zeearend. Maar die laat zich niet zien. Ik, naïef natuurlijk, begin over een prachtige Mandarijneend die ik zojuist zag. Een

mannetje, schitterend weerspiegelend in het water van een luw hoekje. Er volgt een heel hoorcollege over avifaunavervuiling, waarbij de mooiste vogelsoorten (een flink aantal noemde ik hierboven) worden gedegradeerd tot monsters, die onze inlandse soorten de nek omdraaien.

Ik knik maar eens en verzwijg dat op mijn wensenlijstje nog wel een of twee van de door

hem genoemde soorten 'ongevogelte' voorkomen. Tot mijn grote verbazing (of verbijstering), breekt hij zijn tirade abrupt af met de mededeling: "*Ik ga nog even kijken bij het Bovenwater. Daar zag ik gisteren twee Rosse Stekelstaarten, maar net sprak ik iemand die beweert dat er wel vijf zitten!*" Ik bleef alleen achter en dacht er zo het mijne van!

Literatuur:

- Van den Berg, A.B. & C.A.W. Bosman 1999. Zeldzame vogels van Nederland (Avifauna van Nederland 1) GMB Uitgeverij Haarlem / Stichting Uitgeverij KNNV, Utrecht.
- Bijlsma, R.G., F. Hustings: & C.J. Camphuysen 2001. Algemene en schaarse vogels van Nederland 2001. (Avifauna van Nederland 2). GMB Uitgeverij Haarlem/ Stichting Uitgeverij KNNV, Utrecht.
- SOVON Vogelonderzoek Nederland 2002. Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2002 – Nederlandse Fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey – Nederland, Leiden.
- SOVON 1987 Atlas van de Nederlandse Broedvogels, Arnhem
- Teixeira, R.M. (samenstelling) 1979 . Atlas van de Nederlandse Broedvogels. Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland, 's-Graveland.